

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

**Ways of forming pedagogical ability. The concept of
communication. Communicative ability and pedagogical influence.**

STUDENTS OF TERMEZ STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE

Shermatova Gulasal Quvon qizi

gulasalshermatova@gmail.com

Xushboqova Muqaddam Abdurahmonovna

muqaddamxushboqova@gmail.com

Abstract: This article highlights the concept of pedagogical ability, the ways of its formation, and the role of communication in pedagogical activity. It also analyzes the importance of communicative ability in pedagogical influence and the impact of effective communication between the teacher and the student on the educational process. The article is intended for specialists engaged in pedagogical activity, students, and researchers.

Keywords: Pedagogical ability, pedagogical skill, pedagogical competence, professional preparation, personal qualities of a teacher, pedagogical activity, ways of forming pedagogical ability, pedagogical experience, pedagogical creativity, pedagogical technology, educational process, upbringing process, concept of communication, pedagogical communication, communication culture.

**Pedagogik qobiliyatni shakllantirish yo'llari. Kommunikatsiya
tushunchasi. Kommunikativ qobiliyat va pedagogik ta'sir ko'rsatish.**

TERMIZ DAVLAT PEDAGOGIKA ANSTITUTI TALABALARI

Shermatova Gulasal Quvon

qizi

gulasalshermatova@gmail.com

Xushboqo'va Muqaddam Abdurahmonovna

muqaddamxushboqova@gmail.com

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik qobiliyat tushunchasi, uni shakllantirish yo'llari hamda pedagogik faoliyatda kommunikatsiyaning o'rni yoritilgan. Shuningdek, kommunikativ qobiliyatning pedagogik ta'sir ko'rsatishdagi ahamiyati, pedagog va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqotning ta'lim-tarbiya jarayoniga ta'siri tahlil qilingan. Maqola pedagogik faoliyat bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar, talaba va tadqiqotchilar uchun mo'ljallangan.

Kalit soz: Pedagogik qobiliyat, pedagogik mahurat, pedagogik kompetensiya, kasbiy tayyorgarlik, o'qituvchining shaxsiy fazilatlari, pedagogik faoliyat, pedagogik qobiliyatni shakllantirish yo'llari, pedagogik tajriba, pedagogik ijodkorlik, pedagogik texnologiya, ta'lim jarayoni, tarbiya jarayoni, kommunikatsiya tushunchasi, pedagogik kommunikatsiya, muloqot madaniyati

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsiga qo'yiladigan talablar tobora ortib bormoqda. Ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning kasbiy mahorati, pedagogik va kommunikativ qobiliyatlariga bog'liq. Ayniqsa, o'quvchi (yoki tarbiyalanuvchi) bilan to'g'ri muloqot o'rnatish, pedagogik ta'sir ko'rsatish malakasi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada pedagogik qobiliyatni shakllantirish yo'llari, kommunikatsiya tushunchasi hamda kommunikativ qobiliyat va pedagogik ta'sir masalalari yoritiladi.

Pedagogik qobiliyat — bu pedagogning ta'lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish, o'quvchilar shaxsiga ijobiy ta'sir ko'rsatish, ularning bilim va tarbiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi individual psixologik xususiyatlar majmuasidir.

Pedagogik qobiliyat quyidagi yo'llar orqali shakllantiriladi:

Nazariy bilimlarni chuqur egallash — pedagogika, psixologiya, yosh psixologiyasi fanlarini o'rganish;

Amaliy faoliyat — dars jarayonida tajriba orttirish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish;

O'z-o'zini rivojlantirish — refleksiya, ya'ni o'z faoliyatini tahlil qilish va baholash;

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Kasbiy motivatsiya — pedagogik faoliyatga qiziqish va mas'uliyat;

Ijodiy yondashuv — innovatsion metod va texnologiyalardan foydalanish.

Pedagogik qobiliyatlar tug'ma bo'lishi mumkin, ammo ularning aksariyati ta'lim va tajriba jarayonida rivojlanadi.

Kommunikatsiya — bu shaxslar o'rtasida axborot almashish, fikr, hissiyot va munosabatlarni ifodalash jarayonidir. Ta'lim jarayonida kommunikatsiya pedagog va o'quvchi o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning asosini tashkil etadi.

Pedagogik kommunikatsiya quyidagi vazifalarni bajaradi:

o'quvchilar bilan ijobiy munosabat o'rnatish;

bilimlarni tushunarli va aniq yetkazish;

tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish;

o'quvchilarni faollikka undash.

Samarali kommunikatsiya pedagogning nutqi, mimikasi, imo-ishoralari, tinglash qobiliyati orqali namoyon bo'ladi.

Kommunikativ qobiliyat va pedagogik ta'sir ko'rsatish

Kommunikativ qobiliyat — bu pedagogning muloqot jarayonini to'g'ri tashkil etish, suhbatdoshni tushunish va unga mos tarzda ta'sir ko'rsatish qobiliyatidir. Ushbu qobiliyat pedagogik ta'sir ko'rsatishning muhim vositasi hisoblanadi.

Pedagogik ta'sir ko'rsatish quyidagilar orqali amalga oshiriladi:

so'z orqali (rag'batlantirish, tushuntirish, ogohlantirish);

shaxsiy namuna orqali;

emotsional qo'llab-quvvatlash orqali;

adolatli baholash va munosabat orqali.

Yuqori darajadagi kommunikativ qobiliyat pedagogga o'quvchi shaxsiga bosimsiz, samarali va ijobiy ta'sir

Pedagogik qobiliyat, kommunikativ ko'rsatish imkonini beradi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

qobiliyat va pedagogik ta'sir ko'rsatish o'zaro uzviy bog'liq tushunchalardir. Pedagogning kasbiy muvaffaqiyati uning muloqot madaniyati, o'z ustida ishlashi va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishiga bevosita bog'liq. Shuning uchun pedagoglar tayyorlash jarayonida ushbu qobiliyatlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Pedagogik qobiliyatlar doimiy o'z ustida ishlash, kasbiy tajriba orttirish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va innovatsion yondashuvlar asosida rivojlanib boradi. Kommunikativ qobiliyat esa pedagogning o'quvchilar bilan ishonchli, samimiy va ijobiy munosabat o'rnatishiga xizmat qiladi. Bunday munosabatlar ta'lim muhitida psixologik qulaylikni ta'minlab, o'quvchilarning faolligi, mustaqil fikrlashi va o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

Shuningdek, pedagogik ta'sir ko'rsatish jarayonida so'z, shaxsiy namuna, rag'batlantirish va adolatli baholash kabi vositalardan oqilona foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogning yuqori darajadagi kommunikativ madaniyati ta'sir ko'rsatishni majburlashsiz, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi yo'l bilan amalga oshirish imkonini beradi. Natijada o'quvchi shaxsida ijobiy xulq-atvor, ijtimoiy faollik va bilimga qiziqish shakllanadi.

Demak, pedagogik qobiliyat, kommunikativ qobiliyat va pedagogik ta'sir ko'rsatish o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularni rivojlantirish pedagogning kasbiy yetukligi va ta'lim sifati oshishining muhim omili hisoblanadi. Shu bois pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish jarayonida mazkur qobiliyatlarni shakllantirishga alohida e'tibor qaratish zarur.

Pedagogik faoliyat samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining pedagogik qobiliyatiga bog'liq. Pedagogik qobiliyat – bu o'qituvchining ta'lim va tarbiya jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish, o'quvchilar bilan to'g'ri munosabat o'rnatish hamda ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish imkonini beruvchi kasbiy

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

sifatlar majmuasidir. Pedagogik qobiliyat o'qituvchining bilim, ko'nikma, tajriba va shaxsiy fazilatlar bilan uyg'un holda shakllanadi.

Pedagogik qobiliyatni shakllantirishning asosiy yo'llaridan biri – o'qituvchining kasbiy tayyorgarligini muntazam oshirib borishidir. Bunda pedagog o'z ustida ishlashi, yangi metod va texnologiyalarni o'rganishi, ilg'or tajribalarni amaliyotga tadbiq etishi zarur. Shuningdek, pedagogik mahoratni rivojlantirishda ijodkorlik, tashabbuskorlik va refleksiya muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qilib borishi, xatolarini anglab, ularni bartaraf etishga intilishi pedagogik qobiliyatni mustahkamlaydi.

Pedagogik qobiliyatning muhim tarkibiy qismlaridan biri kommunikatsiya bilan chambarchas bog'liqdir. Kommunikatsiya – bu insonlar o'rtasida axborot almashish, o'zaro tushunish va hamkorlikni ta'minlovchi muloqot jarayonidir. Pedagogik jarayonda kommunikatsiya o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning asosiy vositasi hisoblanadi. Ta'lim samaradorligi ko'p hollarda o'qituvchining muloqot madaniyati va kommunikativ qobiliyatiga bog'liq bo'ladi.

Kommunikativ qobiliyat – bu pedagogning o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularni tinglay olish, fikrini aniq va ravon ifodalash, shuningdek, tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish imkonini beruvchi kasbiy qobiliyatdir. O'qituvchining kommunikativ qobiliyati nutq madaniyati, tinglash ko'nikmasi, empatiya, pedagogik takt va pedagogik odob kabi jihatlarni o'z ichiga oladi. Pedagog o'quvchilarning ruhiy holatini tushunib, ularga individual yondasha olsa, ta'lim jarayoni yanada samarali bo'ladi.

Pedagogik ta'sir esa o'qituvchining o'quvchi shaxsiga maqsadli ravishda ta'limiy va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish jarayonidir. Pedagogik ta'sir orqali o'quvchilarda ijobiy xulq-atvor, ma'naviy fazilatlar, bilim va ko'nikmalar shakllantiriladi. Pedagogik ta'sirning asosiy usullari ishontirish, rag'batlantirish, o'rnak ko'rsatish, talab qo'yish va zarur holatlarda ogohlantirishdan iboratdir. Ta'sir ko'rsatishda o'qituvchi adolatli, samimiy va talabchan bo'lishi kerak.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Pedagogik qobiliyatni shakllantirish o'qituvchining kasbiy o'sishi, o'z ustida ishlashi va muloqot madaniyatini rivojlantirishi bilan uzviy bog'liqdir. Kommunikatsiya va kommunikativ qobiliyat pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, pedagogik ta'sirning samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi. Shunday ekan, har bir pedagog o'zining kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirib borishi, o'quvchilar bilan to'g'ri va samarali muloqot o'rnatishi zarur.

Pedagogik faoliyat jamiyat taraqqiyotida eng muhim o'rin egallovchi kasblardan biri hisoblanadi. Chunki o'qituvchi va tarbiyachi yosh avlodni bilimli, ma'naviy yetuk, vatanparvar va barkamol inson qilib tarbiyalash vazifasini bajaradi. Ta'lim-tarbiya jarayonining muvaffaqiyati esa ko'p jihatdan pedagogning kasbiy mahorati va pedagogik qobiliyatiga bog'liq bo'ladi. Shuning uchun pedagogik qobiliyatni shakllantirish, kommunikatsiya jarayonini to'g'ri tashkil etish, kommunikativ qobiliyatni rivojlantirish hamda pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini egallash zamonaviy pedagogika fanining dolzarb masalalaridan biridir.

Pedagogik qobiliyat – bu o'qituvchining ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil eta olish, o'quvchilar bilan to'g'ri munosabat o'rnatish, ularning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda bilim berish hamda tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish imkonini beruvchi kasbiy sifatlar majmuasidir. Pedagogik qobiliyat o'qituvchining bilim darajasi, tajribasi, shaxsiy fazilatlari, ijodkorligi va pedagogik mahorati bilan chambarchas bog'liqdir. Bu qobiliyat pedagogga dars jarayonini mazmunli, qiziqarli va samarali tashkil etish, o'quvchilarni faoliyatga jalb qilish va ularda bilimga bo'lgan qiziqishni oshirish imkonini yaratadi.

Pedagogik qobiliyatni shakllantirish uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, u pedagogning doimiy ravishda o'z ustida ishlashini talab qiladi. Eng avvalo, pedagog kasbiy bilimlarini chuqurlashtirib borishi zarur. O'qituvchi o'z fanini mukammal bilishi, pedagogika va psixologiya asoslarini o'rganishi hamda zamonaviy ta'lim metodlarini amaliyotga tadbiq eta olishi kerak. Shuningdek, pedagogik tajriba orttirish, ilg'or

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

o'qituvchilar faoliyatini o'rganish va innovatsion texnologiyalardan foydalanish pedagogik qobiliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik qobiliyatni shakllantirishda o'qituvchining muloqot madaniyati ham katta rol o'ynaydi. Chunki ta'lim jarayoni doimo o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqot asosida amalga oshiriladi. Shu nuqtai nazardan kommunikatsiya tushunchasi pedagogik faoliyatda muhim o'rin egallaydi. Kommunikatsiya – bu insonlar o'rtasida axborot almashish, o'zaro fikr bildirish, tushunish va hamkorlikni ta'minlovchi muloqot jarayonidir. Pedagogik kommunikatsiya o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlash, ta'lim jarayonida ijobiy psixologik muhit yaratish hamda tarbiyaviy ta'sirni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Kommunikativ qobiliyat esa pedagogning o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularni tinglay bilish, fikrini ravon va aniq ifodalash, o'quvchilarning ruhiy holatini tushunish hamda jamoada sog'lom munosabatlarni shakllantirish olish qobiliyatidir. Kommunikativ qobiliyat o'qituvchining nutq madaniyati, empatiya, pedagogik takt va odob, tinglash ko'nikmasi, shuningdek konfliktlarni boshqarish qobiliyatini o'z ichiga oladi. O'qituvchi o'quvchi bilan samimiy, adolatli va hurmat asosida muloqot qilsa, ta'lim jarayoni samarali bo'ladi, o'quvchilar esa o'qituvchiga ishonch bildiradi.

Pedagogik faoliyatda pedagogik ta'sir ham muhim tushuncha hisoblanadi. Pedagogik ta'sir – bu o'qituvchining o'quvchi shaxsiga maqsadli ravishda ta'limiy va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish jarayonidir. Pedagogik ta'sir orqali o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalar shakllantiriladi, axloqiy fazilatlar rivojlanadi, ijobiy xulq-atvor va jamiyatga moslashuv kuchayadi. Pedagogik ta'sirning asosiy usullari ishontirish, rag'batlantirish, o'rnatish ko'rsatish, talab qo'yish hamda zarur holatlarda ogohlantirish va jazolashdan iboratdir. Biroq pedagogik ta'sir doimo insonparvarlik, adolat va pedagogik takt asosida amalga oshirilishi lozim.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-2, 2026**

Pedagogik qobiliyatni shakllantirish pedagogning kasbiy o'sishi va doimiy o'z ustida ishlashi bilan uzviy bog'liqdir. Kommunikatsiya va kommunikativ qobiliyat pedagogik faoliyatning ajralmas qismi bo'lib, o'qituvchining o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik ta'sir esa o'quvchilar shaxsini tarbiyalash va ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirishning asosiy vositasi hisoblanadi. Shuning uchun har bir pedagog o'z qobiliyatlarini rivojlantirib borishi, muloqot madaniyatini oshirishi va pedagogik ta'sir ko'rsatish usullarini chuqur egallashi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullaeva Sh. Pedagogik mahorat asoslari. — Toshkent: Fan, 2018.
2. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. — Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Zunnunov A. Ta'limda muloqot va pedagogik kommunikatsiya. — Toshkent, 2020.
4. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
5. Xolmatova M. Pedagogik qobiliyat va kasbiy kompetensiya. — Ilmiy maqolalar to'plami, 2021.

